

14. Сорос нашел объяснение все растущему спросу на сырье и зерновые. — Агентство АгроФакт, 21.04.2008. —

<http://www.agronews.ru/newsshow.php?Nid=44442&Page={Page}>

16. Стратегия противостояния — мифы и реалии. — Агентство «АгроФакт», 26.11.2007. —

<http://www.agronews.ru/newsshow.php?Nid=41196&Page={Page}>

17. Суржик Л. В. Україні «пропишуться» тропічні циклони? — Дзеркало тижня. — № 47 (676). — 8—14.12.2007.

18. Украина может помочь миру выйти из продовольственного кризиса — британские экологи. — «ПроАгро-Новости», 30.08.2007. — <http://www.proagro.com.ua/art/4017647.html>

19. Украине грозят наводнения, засухи и острый дефицит питьевой воды. — 25.04.2008. —

<http://www.ukragroconsult.com/content/view/41754/52/>

20. Худяков Н. Этанол подстегнет мировые цены на продовольствие. — Крестьянские ведомости. — 13.02.2008. —

<http://www.agronews.ru/newsshow.php?Nid=42875&Page={Page}>

Стаття подана до редакції 10.10.2011

УДК 339.137

В. Ф. Савченко, д-р екон. наук,
проф. кафедри економічної теорії

М. О. Омеляненко, студентка,
ДВНЗ «Чернігівський державний інститут
економіки та управління»

РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ І ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто рівень конкурентоспроможності як України в цілому, так і окремих її регіонів відповідно до міжнародної методики розрахунку індексів Всесвітнім економічним форумом. Визначено місце нашої держави по рівню конкурентоспроможності серед країн світу. Запропоновано напрямки підвищення конкурентоспроможності регіонів, а отже і країни, в найближчій перспективі, що прискорить процес входження економічно незаможної України у глобальний простір.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: регіон, конкурентоспроможність, виробнича спеціалізація, кластер, інновації, децентралізація, інвестиції, соціально-економічний розвиток, інфраструктура.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены уровень конкурентоспособности как Украины в целом, так и отдельных ее регионов в соответствии с международной методикой расчета индексов Всемир-

ным экономическим форумом. Также определено место нашего государства по уровню конкурентоспособности среди стран мира. Предложены направления повышения конкурентоспособности регионов, а значит и страны, в ближайшей перспективе, что ускорит процесс вхождения экономически независимой Украины в глобальное пространство.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: регион, конкурентоспособность, производственная специализация, кластер, инновации, децентрализация, инвестиции, социально-экономическое развитие, инфраструктура.

ANNOTATION. The article discusses the competitiveness of Ukraine as a whole and its individual regions according to international methods of calculating indices of the World Economic Forum. Also defined place our state on the level of competitiveness among countries. A direction to increase competitiveness of regions, and thus the country in the near future that will accelerate the process of entering economically independent Ukraine in the global space.

KEY WORDS: region, competitiveness, production specialization, cluster, innovation, decentralization, investment, social and economic development, infrastructure.

Актуальність теми дослідження. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України є актуальною проблемою в контексті стратегічних завдань макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Серед сучасних економістів немає єдності у питанні створення ефективного організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності регіону. Причому, ступінь теоретичної розробки не повною мірою відповідає вимогам практики, а значна кількість питань носить дискусійний характер.

Постановка проблеми. Становлення конкурентоспроможності в умовах посилення інтеграційних процесів і глобалізації ставить перед Україною актуальне питання підвищення конкурентоспроможності держави та регіонів. Різні регіони мають неоднакові можливості розвитку виробничої та соціальної сфери. Тому для формування ефективної регіональної політики слід адекватно оцінювати рівень конкурентоспроможності окремих територій і на цій основі будувати цільові програми щодо підтримки конкретних галузей промисловості та їх кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематиці підвищення конкурентоспроможності приділялося багато уваги як у роботах зарубіжних, так і українських вчених. Серед зарубіжних дослідників, які зробили значний внесок у вивчення багатьох аспектів формування та забезпечення високої конкурентоспроможності, слід відзначити Дж. М. Кейнса, А. Маршалла, М. Портера,

Дж. Сакса, М. Фрідмена. Такими вітчизняними вченими, як Л. Антонюк, І. Брикова, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Гесць, С. Дорогунцов, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Л. Чернюк та ін. проводилися дослідження теоретико-методичних сторін конкурентоспроможності економіки на державному та регіональному рівнях, її складових та конкуренто-визначальних факторів.

Постановка завдання. Метою статті є пошук ефективних шляхів підвищення конкурентоспроможності як окремих регіонів, так і країни загалом.

Виклад основного матеріалу. Стратегія розвитку будь-якої держави за сучасних умов повинна полягати у підвищенні конкурентоспроможності, що дозволяє забезпечити сталий соціально-економічний розвиток та високий рівень життя населення. Перед урядом України стоїть завдання покращення соціально-економічної ситуації в країні, особливо в контексті глобальної конкурентоспроможності, оскільки за цим показником наша держава істотно відстає від розвинених країн. Проте підвищення конкурентоспроможності економіки може розглядатися лише в контексті зростання даної характеристики в окремих регіонах.

Саме поняття «регіон» може бути проаналізовано з кількох сторін. По-перше, регіон — це частина території держави, виділена за сукупністю певних ознак в адміністративну одиницю, створену для досягнень цілей суспільного розвитку. По-друге, це велика територія країни з більш-менш однорідними природними умовами та характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил [4]. З однієї точки зору територію України поділяють на 24 області, АР Крим, міста Київ та Севастополь, а з іншої — виділяють 8 економічних регіонів (Донецький, Карпатський, Подільський, Поліський, Придніпровський, Причорноморський, Східний та Центральний). Причому, сучасний поділ України на адміністративно-територіальні одиниці економічно необґрунтований, оскільки він зумовлений лише деякими історичними та географічними факторами. Раціональнішим є поділ території нашої держави на економіко-географічні регіони, що враховує виробничу спеціалізацію та сприяє підвищенню конкурентоспроможності як кожного регіону, так і економіки України в цілому, на міжнародному ринку.

У кожній розвиненої країни склався свій набір конкурентних переваг, які дозволяють їй лідирувати у світовій економіці. Жодна країна в світі не здатна бути однаково конкурентоспроможною у всіх галузях промисловості. Окремі країни домагаються успіху лише в тих галузях, для яких внутрішні умови виявились найбільш

сприятливими, динамічними і перспективними. Питання про шляхи досягнення успіху у підвищенні національної конкурентоспроможності за найкоротші строки непокоїть кожну країну.

Розглянемо рейтинг міжнародної конкурентоспроможності окремих країн світу (табл. 1).

Таблиця 1

**ІНДЕКС РЕЙТИНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ЗА РОЗРАХУНКАМИ ВСЕСВІТНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ,
2009—2010 рр. [1]**

Країна	Рейтинг за 2009 р.	Бал за 2009 р.	Рейтинг за 2010 р.	Бал за 2010 р.
Швейцарія	1	5,59	1	5,63
Швеція	4	5,50	2	5,56
Сінгапур	3	5,54	3	5,48
США	2	5,59	4	5,43
Німеччина	7	5,36	5	5,39
Росія	64	4,15	63	4,24
Україна	82	3,97	89	3,90

Виходячи з даних таблиці, необхідно зазначити, що у рейтингу Всесвітнього економічного форуму за 2009 р. Україна зайняла 82 позицію серед 133-х країн світу, впавши на значну кількість сходинок (за період 2006—2008 рр. Україна займала відносно стабільні місця: 69, 73 та 72 відповідно). Слід відмітити, що наша держава знаходиться у групі африканських країн, що розвиваються (наші сусіди за рейтингом: Алжир, Гамбія). У 2010 році ситуація щодо глобального індексу конкурентоспроможності в Україні не покращилася, а навпаки — наша країна посіла 89 сходинку (падіння на 6 позицій), що в основному спричинено наслідками фінансової кризи, яка виявила слабкі сторони конкурентоспроможності. Значно погіршилися рейтинги України за такими складовими: рівень розвитку фінансового ринку (падіння на 21 пункт); макроекономічна стабільність та оснащення новими технологіями (падіння на 15 пунктів).

Конкурентоспроможність регіонів можна визначити як спроможність влади, в тому числі регіональної, створити умови для підвищення стандартів життя в регіоні за рахунок ефективного

використання місцевих ресурсів, що передбачає нарощування обсягів виробництва продукції та послуг, які відповідають вимогам світових ринків, створення нових робочих місць, покращення умов життєдіяльності та підвищення добробуту населення [3, с. 32—34]. Звичайно поняття конкурентоспроможності досить тісно пов'язане саме з економічною ефективністю, але останнім часом все більше значення надається таким характеристикам як рівень знань та інвестицій у новачії. Це спричинено тим, що у довгостроковій перспективі економічна ефективність регіону залежатиме не від наявних фінансових ресурсів, а від здатності швидко та вміло адаптуватися до змін.

Ключовою проблемою регіонального розвитку є значні диспропорції соціально-економічного стану регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна діяльність. Господарство деяких регіонів сьогодні базується на одній-двох галузях, підприємства яких є сировинними або виробляють проміжну та низькотехнологічну продукцію. Знижується конкурентоспроможність окремих регіонів на зовнішньому ринку.

Одним із досить вичерпних показників рівня конкурентоспроможності є індекс конкурентоспроможності, який досліджує здатність національних економік та конкретних регіонів конкурувати, враховуючи макро- та мікроекономічні засади конкурентоспроможності. Він складається з наступних дванадцяти показників: державні та приватні організації, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку праці, рівень розвитку інституцій фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, масштаби ринку, рівень розвитку бізнесових структур та впровадження інноваційних технологій [2]. Індекс конкурентоспроможності регіонів характеризується міжрегіональними відмінностями, які представлено в табл. 2.

В Україні необхідно зменшити розбіжності між рівнями конкурентоспроможності конкретних регіонів. Для цього доцільно використовувати значну кількість шляхів підвищення конкурентоспроможності регіонів, оскільки для окремої територіальної одиниці необхідний індивідуальний підхід. Наприклад, у Донецькій та Львівській областях у 2008 році за підтримки та ініціативи Фонду «Ефективне управління» стартував проект економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності регіонів, реалізація якого покладена на компанію Monitor Group.

Таблиця 2

ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У 2010 Р. ЗА РЕГІОНАМИ [2]

№ п/п	Регіони України	Бал	№ п/п	Регіони України	Бал
1	Київ	4,21	12	Одеська область	3,94
2	Дніпропетровська область	4,12	13	Луганська область	3,92
3	Закарпатська область	4,09	14	Херсонська область	3,90
4	Львівська область	4,09	15	Волинська область	3,88
5	АР Крим	4,06	16	Рівненська область	3,87
6	Донецька область	4,06	17	Івано-Франківська область	3,86
7	Харківська область	4,04	18	Сумська область	3,85
8	Полтавська область	3,98	19	Житомирська область	3,84
9	Черкаська область	3,96	20	Вінницька область	3,77
10	Хмельницька область	3,96	21	Україна (середнє за регіонами)	3,97
11	Запорізька область	3,95			

Джерело: [2].

Примітка: для Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Тернопільської, Чернігівської, Чернівецької областей та м. Севастополь індекси конкурентоспроможності в 2010 році не визначалися.

Можна виділити такі основні шляхи підвищення конкурентоспроможності регіонів України:

1. *Створення кластерів*, які можна ідентифікувати як групу локально сконцентрованих взаємопов'язаних підприємств, що функціонують у певній сфері та знаходяться в територіальній близькості. Кластерний розвиток як фактор збільшення національної і регіональної конкурентоспроможності є характерною ознакою сучасної інноваційної ринкової економіки. Але все ж втручання держави у створення кластерів необхідне, тому що уряд, реалізуючи антимонопольну політику, попереджає формування альянсів, метою яких є обмеження конкуренції. Світовий і поки що невеликий український досвід демонструють такі переваги регіонального розвитку на основі кластерної моделі:

— кластери спроможні забезпечувати поєднання у виробництві конкуренції з кооперацією, вони уособлюють «колективну ефективність», створюють «гнучку спеціалізацію»;

- кластери будуються на використанні ефекту масштабу;
- кластери являють собою механізм підвищення регіональної і національної конкурентоспроможності.

2. Проведення ефективної спланованої *структурної перебудови* економіки регіонів нашої держави. При цьому головним завданням є ідентифікація структурних проблем, що визначають рівень конкурентоспроможності та економічного зростання, і спрямування як регіональних, так і державних зусиль на їх вирішення. Також потрібно перебудовувати економіку регіону таким чином, щоб його структура якнайкраще відповідала наявному потенціалу, виділивши основні галузі виробничої спеціалізації.

3. Формування *довгострокових стратегій* розвитку для кожного регіону, підпорядкувавши їм щорічні програми соціально-економічного розвитку, місцеві бюджети із спрямуванням на їх реалізацію інвестиційних державних трансфертів.

4. Посилення *інноваційної спроможності* регіонів. Важливою складовою конкурентоспроможності національної економіки у світі є здатність виробляти наукоємну (інноваційну) продукцію. Для підвищення інноваційного потенціалу регіону необхідне проведення не лише теоретичних досліджень та розробок науковими кадрами країни, а й їх апробація і практичне застосування. Проблема на шляху до вирішення цього завдання — недостатнє фінансування в Україні наукових досліджень, а проводити самофінансування таких проектів можуть тільки великі прибуткові підприємства.

5. *Адміністративна та фінансова децентралізація*. Суть такого підходу полягає в тому, щоб наділити достатніми повноваженнями органи місцевої влади, яка краще знає проблеми свого регіону та більш компетентна в їхньому розв'язанні порівняно з центральними органами влади, а швидкість реагування на місцях завжди вища. Децентралізація дозволяє дотримуватися принципу відповідності повноважень і відповідальності, коли наслідки будь-яких рішень настають там же, де ці рішення було ухвалено. Децентралізація дозволить також збільшити конкуренцію між регіонами за впровадження інвестицій, яка сьогодні відсутня, оскільки місцева влада не має ні важелів, ні стимулів для залучення до свого регіону нових компаній — «левова» частка зібраних податків потрапляє до центрального бюджету. Крім того, багато регіонів уже звикли жити на гарантовані дотації від держави, за які не потрібно вести боротьбу.

6. Якість *управління організаційною структурою*, що запобігає дублюванню повноважень та виникненню необґрунтованої

конкуренції між владними структурами і призводить до ефективного вирішення регіональних проблем.

7. *Інвестиційна привабливість* є основою для залучення новітніх технологій та інновацій, що підвищує ефективність виробництва, продуктивність праці, а в кінцевому підсумку — покращує ситуацію, пов'язану з конкурентоспроможністю регіону.

8. *Банківська підтримка*, без якої в даних умовах неможливо уявити розвиток економічного потенціалу регіонів і підвищення їх конкурентоспроможності, оскільки вона знаходиться в епіцентрі економічного життя. Саме банки являються головними посередниками між економічними агентами, забезпечують їх необхідними для динамічного розвитку фінансовими ресурсами. Як наслідок, з кожним роком роль банківського сектору у зміцненні конкурентоспроможності регіонів зростає.

9. *Удосконалення регіональної інфраструктури*. Інфраструктура має велике значення для створення ефективного механізму регіональної конкурентоспроможності, оскільки рівень її розвитку визначає територіальне розташування суб'єктів економічної діяльності, а також види діяльності та сектори, які можуть прискорено розвиватися в економіці. Якісна інфраструктура знижує вплив відстаней між регіонами, що забезпечує реальну інтеграцію національного ринку і зв'язок з ринками інших країн та регіонів. Широка і розвинена інфраструктура — це істотний чинник, який впливає на конкурентоспроможність та економічне зростання, а також різними способами нівелює нерівність доходів і знижує рівень бідності [5, с. 54—57].

10. *Забезпечення високого рівня базової та професійної освіти* як об'єктивної умови формування високотехнологічної економіки, що на сьогодні є головним підґрунтям забезпечення конкурентоспроможності регіонів. У цьому напрямку необхідним для персоналу є постійне підвищення рівня кваліфікації, безперервне виробниче навчання, здатність швидко адаптуватися до нової спеціалізації, освоєння виробництва, яких вимагає глобалізована економіка.

11. *Матеріальне та моральне стимулювання працівників, підвищення заробітної плати, її нарахування залежно від виробітку, продуктивності праці, надання премій за економію у процесі виробництва*. Необхідна мотивація персоналу через можливість кар'єрного росту, визнання в суспільстві за певні досягнення, наукові дослідження, публікації, що в кінцевому підсумку призведе до підвищення конкурентоспроможності, так як інтереси суб'єктів господарювання регіону співпадатимуть із задачами, поставленими перед виробництвом.

Висновки. Умовою створення ефективного механізму державної та регіональної конкурентоспроможності є:

— ефективного та раціонального застосування механізму побудови регіональної кластерної моделі виробничого процесу;

— посилення конкурентних позицій регіону завдяки залученню інвесторів та вдосконаленню економічної структури;

— покращення інноваційної спроможності держави та конкретних регіонів;

— створення широкої та розвиненої регіональної інфраструктури;

— забезпечення високого рівня базової та професійної освіти, матеріального та морального стимулювання працівників.

Література

1. The Global Competitiveness Report 2010—2011 // WEF. — 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.weforum.org/documents/GCR.pdf>.

2. Звіт про конкурентоспроможність України 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Ukr_2010.pdf.

3. Гольченко І. Банківська система України у зміцненні конкурентоспроможності регіонів / І. Гольченко, О. Сидоренко // Національна безпека і оборона, — 2008. — № 4. — С. 32—34.

4. Савченко В. Ф. Держава і регіон: регулювання соціально-економічного розвитку. Кн. II. Регіон. Ч. I. / В. Ф. Савченко. — К.: Знання, 1999. — 204 с.

5. Уляненко Ф. Методологічні аспекти оцінки конкурентних позицій регіональної господарської системи / Ф. Уляненко // Економіст. — 2011. — № 5. — С. 54—57.

Стаття подана до редакції 24.10.2011

УДК 339.9:330.3

А. Є. Черпак, канд. екон. наук,
доц. кафедри менеджменту,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено причини відставання України у глобальному рейтингу конкурентоспроможності та сформовано